

Evolució del territori de Riudoms

(s. XII-XX)

Eugeni Perea Simón

Penell i campana del mas de Sabater, fosa a Reus l'any 1909.
Foto: Eugeni Perea Simón.

Als masos sempre s'hi ha fet vida, i a Riudoms en tenim referències des de l'any 1158, quan l'arquebisbe Bernal subscriu la venda d'un mas; més tard, en el *Llibre Verd* de 1276, identifiquem la primera hisenda, "manso Simonis de Sta. Digna". A mesura que el territori sigui colonitzat i explotades les seves terres, el nombre de construccions i divisions agràries anirà evolucionant fins a arribar a marcar el punt àlgid en el segle XIX, amb 162 noves referències onomàstiques a masos i masets.

El concepte de mas és l'explotació agrària a l'entorn d'un habitatge apte per viure-hi i treballar-hi una família –propietaris o masovers–, normalment amb golfa o alqueria per emmagatzemar els fruits, corrals per al bestiar domèstic, bassa, pou, rafal i era. Si hom parla de maset, aleshores es refereix a una peça de terra petita, amb alqueria o soplug per viure-hi ocasionalment durant l'època de collita.

Però si viure als masos ha estat una pràctica habitual en el

decurs dels segles, no ho és tant que determinades explotacions s'agrupin i formin una comunitat més o menys visible dins el municipi, amb gairebé tots els serveis atesos –botiga, escola i església– i amb una certa autonomia en la gestió administrativa. El factor principal d'aquesta realitat és l'origen de pertinença històrica del territori on s'emplacen els masos i la distància que els separi del nucli urbà al qual pertanyin. A Riudoms, un exemple és Blancafort.

Una justificació històrica

El fet que la distribució demogràfica de Riudoms aparegui agrupada a través d'algunes partides de terra, de manera autònoma, respon a la formació històrica del poble. Determinats censos, efectivament, fins gairebé el darrer quart del segle XX, parlen de Riudoms i dels seus nuclis agregats de Blancafort, el Burgar, Castellnou, les Comes d'Ulldemolins o Vilagrassa, separadament. Aquestes partides de terra originàriament havien format part d'un territori propi o pertanyent a

una jurisdicció administrativa distinta. En aquest sentit no podem oblidar l'antic Territori de Tarragona, un àmbit geogràfic que agrupava diversos termes avui agregats a un o altre municipi veí.

En aquest article volem referir-nos al cas de Blancafort, ja que és el territori que més petjada ha deixat en la història comarcal i del qual se'n manté major record, com s'explica en la memòria oral recollida per Josep M. Riu a les pàgines 8-13.

La partida de Blancafort es troba situada al sud-est del terme, entre les Planes del Roquí, la Marrada, les Comes d'Ulldemolins, les Arenes, els Sots i la Timba. Havia pertangut al Territori de Tarragona i és per aquesta raó que el seu terme avui es troba repartit entre Reus i Riudoms. El lloc ja apareix documentat en el segle XII, com a quadra amb castell; en el segle XVII la seva propietat va generar diversos conflictes entre Reus i Riudoms, perquè els terratinents de la ciutat se l'anaven apropiant. N'era senyor

jurisdiccional del lloc l'arquebisbe de Tarragona i es va mantenir com a territori fins el 1848, moment en què l'Estat espanyol s'estructura en una nova administració –amb agregacions i unificacions terminals com la pretesa entre Riudoms i Vinyols l'any 1868–, de manera que aquest territori acaba repartit entre els termes de Reus i Riudoms. Les ordenances municipals de l'any 1883 marcaren

Capella del mas de Sabater posada sota l'advocació de la Mare de Déu de Montserrat.
Foto: Eugeni Perea Simón.

Perspectiva del mas de Sabater des dels jardins de ponent.
Foto: Eugeni Perea Simón.

Pel que fa a l'ensenyament, en alguns dels masos d'aquesta partida també s'hi feien classes de manera regular –s'hi donaven lliçons, s'hi anava a estudi, ens han recordat els veïns– per als escolars residents a l'entorn, evitant-los així un desplaçament i una despesa de temps excessius. L'ajuntament de Riudoms també hi va promoure una Escola Nova Unificada al mas Blanc durant la Segona República espanyola i al mas de Sabater –a la partió dels

“Determinats censos, fins gairebé el darrer quart del segle XX, parlen de Riudoms i dels seus nuclis agregats de Blancafort, el Burgar, Castellnou, les Comes d'Ulldemolins o Vilagrassa, separadament”

termes de Riudoms i Cambrils, de l'antiga Vilagrassa. També es té record d'haver-hi fet escola regular fins ben avançat el segle XX.

I, en referència al subministrament de queviures de primera necessitat, encara avui es conserva, al mas del Mingatxo, el taulell d'una botiga distribuïdora d'ultramarins per abastar els pobladors

de l'entorn territorial. El renom Mingatxo encara avui és viu a Riudoms.

Els masos de Blancafort

En aquesta partida s'hi troben alguns masos d'un pes històric rellevant i documentat que convé recordar per justificar la tinença i manteniment dels serveis bàsics al·ludits –església, escola i botiga. Òbviament, la importància ve determinada per la qualitat de la terra i del clima temperat, i per la necessitat de disposar de braços en el mateix lloc de treball, factors tots ells que afavoreixen l'agricultura de verdures i hortalisses per als mercats locals i comarcals.

Destaquem, en aquest sentit, el mas de Boter, que conserva cups, cellers i premsa de l'antiga producció vinícola de la finca; el mas del Damu, a la partió del terme amb Reus, però dut per pagesos de Riudoms, especialment als anys quaranta del segle passat, amb una destacada producció hortícola que donava jornals a molts agricultors; el mas Gaset, igualment important en la producció de verdures, avui adaptat a nous serveis d'hostatgeria; el mas de Regiments, amb una història lligada als allotjaments militars de l'Època Moderna i Contemporània; el mas d'en Ros, finca agrícola de 44.239 m²; el mas de Roger, amb una vinya de qualitat, a l'època contemporània; el mas del Salvador, documentat des del segle XVII, de 20 ha de terra; el mas del Salvat, amb horta d'explotació intensiva; el mas de Sabater, amb torre defensiva i oratori privat – documentat des de 1386–, on l'any 1953 hi predominaven les terres de

secà, amb producció de fruiters, avellaners, cereals, vinya, garrofers i ametllers; el mas de Sotorres, una de les hisendes més importants del poble durant la segona meitat del segle XIX, quan aleshores comptava amb 50 ha de terrenys dedicats al cultiu d'arbres fruiters, cereals i horta, i, anteriorment, de vinya.

A tall d'exemple respecte a la distribució de la població riudomenca per partides, apuntem les dades registrades pel nomenclàtor de l'any 1940, amb una població de 3.638 residents, distribuïts en 976 habitatges i 974 edificis per a usos diversos. »

Bibliografia de referència

Amigó, Ramon. 1987. “Comentaris sobre l'antic terme del ‘territori’ de Tarragona”. Dins: AADD. *La Canonja: llocs, termes i un capbreu*, pp. 127-140.
Maristany, Carles. 1985. “El terme de Vilagrassa a la primera meitat del segle XVII”. *Lo Floc*, 70, pp. 4-6.
Perea, Eugeni. 2006. “Els masos”. Dins: Perea, Eugeni. *Onomàstica de Riudoms*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. pp. 14-17.

Nota

Agraïm al matrimoni Antonio Sugrañes Salvi i Francisca Ferrando Rovellat la seva amabilitat a l'hora de deixar-nos fotografiar el mas de Sabater, del qual són propietaris. I a Josep M. Perea Simón, que ens n'ha facilitat el contacte.

NUCLI	DISTÀNCIA KM	HABITATGES	ALTRES USOS	POBLACIÓ
Blancafort	0,9	72	226	198
Burgà, el	0,1	60	325	100
Coll d'en Boc, el	0,2	85	225	144
Planes del Roquís, les	0,5	69	129	105
Riudoms (poble)		690	69	3.091
TOTAL		976	974	3.638

Ampliació modernista del mas de Sabater, avui també conegut com de Montserrat.
Foto: Eugeni Perea Simón.

